

1982 – Георги Гетов – „Приключенията на въображението и ума” (статия за българската приключенска литература), сп. „Деца, изкуство, книги”, книжка 1, стр. 2 – споменаване

ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ВЪОБРАЖЕНИЕТО И УМА

Бележки за детско-юношеския и научно-фантастичен роман

Георги Гетов

Приключенският тип фабулиране е обща и преобладаваща черта на прозата за деца и юноши. Динамичност, изключителни ситуации, внезапни обрати, загадъчност и други подобни са търсени и предпочитани похвати в сюжетостроенето на тази проза. Дори в битово-реалистичните творби на белетристиката за деца и юноши, където спазването на строго реалистичната логика ограничава писателя в използването на такива похвати, той намира приемливи мотивировки за тяхното въвеждане и приложение.

Приключенската фабула може да бъде изградена върху разнообразен тематичен материал: исторически, географски, военен, разузнавателен, приказен, научнофантастичен и пр. Единственото изискване е той да може да бъде изложен като верига от някакви събития в сетивно възприемания свят. Те са подходящ изобразителен материал за художествено претворяване в събития на приключенската фабула. Разбира се, тематичният материал дава своето отражение върху характера на самите приключения и определя до голяма степен жанровата разновидност на отделната творба.

Романът като най-обемна форма на прозата предоставя на писателя най-големи възможности за разгръщане на един сложен приключенски сюжет. За съжаление, докато съвременният български роман за възрастни се радва на почти неизменен интерес от страна на литературната критика и литературната история и има в своя актив редица повече или по-малко пълни и задълбочени изследвания, детско-юношеският ни роман все още чака своя изследовател, макар че вече възхожда в шестото си десетилетие. (Симеон Янев сочи като пръв роман в детско-юношеската ни литература споменно-психологическата и биографическа творба на Калина Малина „Златно сърце” — 1929. Виж С. Янев, „Българска детско-юношеска проза”, 1979.)

Липсата на жанровоопределящи и жанроводиференциращи изследвания сериозно затруднява характеристиката на конкретните роман ни творби и се отразява отрицателно върху дълбочината на анализа им. Затова тук се ограничавам с някои бележки за главните тенденции в съвременния детско-юношески научнофантастичен роман.

През последното, седмо, десетилетие наблюдаваме значителен подем на тази жанрова разновидност на детско-юношеския приключенски роман. Тук няма да ни занимава въпросът за причините на този подем. Те са несъмнено както от литературно-развоен характер (натрупаният опит в развитието на жанра), така и от областта на литературноиздателската политика. Приключенският елемент е същевременно едва ли не най-сигурният белег за разграничаване (винаги до известна степен условно) на научнофантастичния роман за възрастни от същата жанрова разновидност за юноши. Достатъчно е да се обърнем дори само към творчеството на такива майстори на този жанр, като Павел Вежинов и Любен Дилов.

Характерна тенденция в юношеския научнофантастичен роман е енциклопедичното съчетаване на разнородни мотиви в едно общо приключенско цяло,

в което научнофантастичният приключенски мотив е само водещ сред останалите мотиви в дадената творба. Красноречив пример в това отношение е романното творчество на такъв активен създател на съвременния ни юношески приключенски роман, какъвто е Петър Бобев. Достатъчно е да разгледаме някои от романите му, излезли през изтеклото десетилетие, за да се убедим в силата на тази тенденция — „Опалите на Нефертити” (1971), „Отмъщението на мъртвия инка” (1976), „Светещата гибел” (1978) и „Разум в бездната” (1979). Това са романни творби, представляващи приключенска мозайка от мотиви: като се почне от борбата между животинските видове и се стигне до съвременната политическа и идеологическа борба. Пътешествието, екзотиката в тях се редуват със сведения за научни открития и размисли върху морални, философски, социални и други проблеми. В търсене на острия сблъсък и изненадващите обрати романистът стига и до някои крайности, заради което неведнъж е попадал под стрелите на критиката. Така например в „Светещата гибел” в занимателен фабулен контекст се поставя големият въпрос за науката и мира в съвременния свят. В „Разум в бездната” той строи своя сюжет върху тезата, че „формите на разума могат да бъдат тъй разновидни, както и формите на самия живот”.

Особено предпочитание към остроприключенското фабулиране сред младите романисти показва Любомир Пеевски. В романа „Очите на професор Самберг” (1979) той използва остроконфликтната фабула, за да изправи своя читател пред такива въпроси, като въпроса за морала на учения — изобретател и откривател, и опасностите, които съществуват при използването на науката за човеко-ненавистнически цел и.

В детския фантастичен роман значително място заема приказната фантазност, но тя също търпи в една или друга степен у различните романисти функционално преосмисляне. Книгата „Кой освободи Топлия вятър” (1979) на Л. Станчев е приказна творба с вълшебна канава и герои — животни. Препятствията по пътя на положителните герои са в класическата традиция, но редица образи, като Лисан и Вълчо, са претипизирани и в романа са изведени като положителни герои. Нов характер има и общата приказна мотивировка, която се опира на изградения събирателен образ на Мирната гора.

В по-друг аспект се проявява различието във „вълшебното средство” в детския фантастичен роман на Любомир Пеевски „В страната на Черната снежинка” (1976). В тази творба на младия белетрист то има определени реалистични възможности – това са пазените от „верноподаниците” Черната снежинка топли извори, с помощта на които Йтко побеждава страната на „вечните снежни полета” и премахва заплахата на нейната владетелка да превърне цялата планета в „царство на вечната зима”.

Типично научнофантастичен колорит има романът на Любен Дилов за деца „Звездните приключения на Нуми и Ники” (1980). В него ще открием не приказно, а научнофантастично пътешествие, мотива за присаждане на изкуствен мозък и чрез научнофантастичното повествование поставяне такива важни въпроси на съвременността, като този за „съвместимостта” на хората от различни планети, за взаимното разбиране и за спасяването на живота, застрашен от унищожение.

Този роман обаче е характерен и с друга тенденция в съвременния ни детски фантастичен роман, чийто най-ярък изразител е Дилов: преместване на сюжетния център от сферата на събитията в областта на идеите и на проблемите. Л. Дилов не пренебрегва приключението, породено от научнофантастичното „чудо”, но води своя читател отвъд външното събитие.

В тази насока се развиват и някои млади романисти, като Тошо Лижев („Омайко и Умейко”, 1980) и Иван Мариновски („Руфо, Червенкосия”, 1980), които също наблягат

повече върху приключението на познанието и същевременно пародират някои традиционни похвати на жанра.

Тези бележки бегло се докосват до някои тенденции в развитието на съвременния детско-юношески научнофантастичен роман, но и те, струва ми се, ни убеждават, че този жанр на нашата детско-юношеска литература е в подем и разпалва жаждата за приключения на въображението и на ума у своя ревностен читател.

[Назад към основната страница](#)